

Il spagnol en il mund

Forza e flaivezas d'in linguatg planetar

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ «Ils Stadis unids, in pajais dividi?» (1) sa dumonda Samuel P. Huntington. Il politolog american examinescha la pussaivladad ch'ina grupp d'immigraziun adina renovada, quella da linguatg spagnol, n'emprendia betg pli l'englais, quel cement enfin uss incontestà da la naziun la pli ferma dal mund.

Da México e da las Antillas culan vers nord flums permanents d'umans che siemian d'ina vita nova en il pajais da las vistas senza cunfins. Plaun a plaun s'integreschan els en la societad da la superpussanza. Ils ins, u lur uffants, emblidan il spagnol in pau a la giada; lur derivanza ves'ins be pli vid lur num. Ma l'assimilaziun na va betg uschè tgunsch en regiuns nua ch'i dat gia blers «latinos» che restan en contact cun la patria da pli baul, t. a. grazia a radio e televisiun. Ils pajais federativs dal sid (Florida, Texas, Arizona, California eue.) quintan proporziuns relevantas da populaziun da linguatg spagnol, discurren in 20% da las famiglias texanas e 18% da las californianas, tschantscha da passa 30 milliuns carstgauns en ils Stadis unids (SU, 270 milliuns olmas). Ella è la suletta verva neolatina che progredescha; ins calculescha ch'ella vegnia discurren da 350 milliuns umans, en blers cas dentant sco segunda tschantscha. Las Naziuns unidas (NU) han be sis linguas da lavur, t. a. duas neolatinas; ina è il spagnol, il linguatg da México, pajais da 90 milliuns olmas limitrof dals SU e che vul sa colliar pli stretgamain cun ses grond vischin «gringo». Tgi sa sche quest na sto ina giada reconuscher en tutta furma la tschantscha da sia «curt interna» («backyard») era sin ses agen sulom, a nord dal Río Grande e dal Chanal da Florida?

Da Chile a México

Il spagnol è la lingua uffiziala da deschdotg pajais americans, da Chile e l'Argentina (15 e 36 milliuns olmas) enfin a Cuba (11 milliuns) e México. En plis da lezzas terras vivan tschantschas pli veglias ch'ils conquistadurs castiglians udivan gia là en il 16avel tschientaner; varsaquants stadis las reconuschan, per exempel il Paraguai areguard il guaraní, la Bolivia ed il Perú areguard il che-tschua e l'aimarà. Dentant resta il spagnol il linguatg da l'elita, la cultura e l'administraziun. La Brasilia (165 milliuns olmas), da tschantscha portugaisa, introducescha plaun a plaun il spagnol sco emprim linguatg ester en las scol. En las Antillas ollandaisas e sin l'insla d'Aruba (en total 200 000 olmas) discurren ins papiamento, ina maschaida d'ollandais e spagnol.

En l'Africa

En l'Africa perencunter perda il spagnol terrain a favur d'autras duas linguas da lavur da las NU. El è bain il linguatg matern ed uffizial sin las Inslas canarias (1,6 milliuns olmas), regiun da Spagna geograficamain africana. Ma a pauca distanza para la suveranità da Maroc da sa francar en l'anteriura Sahara spagnola, da tschantscha araba, uschia ch'il franzos vegn a remplazzar adina dapli ses frar neolatin per la comunicaziun da lez territori cun l'Occident. Lezza verva galloromana progredescha er en Guinea equatoriale (430 000 olmas), da linguatg uffizial spagnol ma en contact stretg cun trais stadis francofons (Camerun, Congo e Gabun). A la Spagna appartegnan anc Ceuta e Melilla (ensemèn 130 000 olmas), duas «plazas da soberania» africanas visavi l'Andalusia, cun populaziun linguisticamain masdada.

Musculs fermes, tscharvè flaivel

La Spagna quinta var 40 milliuns olmas, main ch'il México u la Colombia. Dentant è la segir il pajais il pli impurtant da

El Escorial (Madrid), monument da fossa da Carl I da Castiglia (imperatur Carl V, 1500–1558). El dominava ina gronda part da l'America.

MAD

linguatg spagnol, e quai era grazia a sia commembranza en la Uniun europeica che ha stimulà sia economia. Passa in quart da la populaziun discurren in'otra tschantscha; dentant oblighescha la constituziun dal reginam mintga burgais expressivamain d'enconuscher il spagnol. Uffizials sin stgalim regiunal èn il basc, il catalan ed il «galego», idiom dal portugais duvrà en la Spagna dal nordvest enturn Santiago. En Spagna sa palentan pir endretg las varts suleglivas e sumbrivaunas da la cultura spagnola. Gist lez cumond constituziunal mussa sia temprà autoritara e sia pauca toleranza. Da la dimensiun mundiala dal spagnol, sco vehichel spiertal en indumbrabels centers e posts d'educaziun e perscrutaziun, resulta ina vasta produzioni da cudeschs en ils blers roms dal savair. Ma la lectura da la pressa mussa in'actividad intellectuala mediocra, e quai 25 onns suenter la fin da la dictatura; ina gassetta spagnola na cuntanscha tuttavia betg il stgalim che nus enconuschain per englais, franzos, talian u tudestg. La cultura spagnola d'oz è sco in um cun muscels fermes e tscharvè flaivel. I dat segir buns auturs; Iso Camartin ha ludà «Yo, el Supremo», roman dal scriptur da Paraguai Augusto Roa Bastos ch'el ha legi en translaziun tudestga: «Ina descripsiun grondiusa da l'America latina ed ina chapientscha commoventà da la fom da pussanza» (2). Ma è il Paraguai vairamain «latin» cun sia maiortad guaranida? La regenza socialista spagnola da Felipe González ha fixà sco festa naziunala il «Día de la Hispanidad», anniversari da l'emprima sbartgada, pia invasiun, da caravellas castiglianas en l'America ils 12 d'october 1492; però il spiert «hispanic» na splendura dapli pervi da quai. Tge gidi pia da sa far da grond cun la cifra da 350 milliuns?

Ina provocaziun massiva

Pauc tscharvè ha mussà dacurt, deplorablain, in Spagnol uschiglio bain scolà e fitg scort, numnadamain il retg. Ils 23 d'avrigl a l'Universitad d'Alcalá de Henares (Madrid), surdond in premi litterar, ha'l dit en ses pled ina frasa ch'ins duai l'emprim citar e pir lur translatar: «Nunca fue la nuestra lengua de imposición, sino de encuentro; a nadie se le obligó nunca a hablar en castellano» («Mai, ins n'ha mai sfurzà si nossa verva, anzi, en ella han ins s'inscuntrà; ins n'ha mai obligà nagin a discurren castiglian [= spagnol, G. S.-C.]»). Il pled era vegnì pinà dal minister da cultura en la regenza d'ina partida, la populara (PP). Ins po s'imaginar la reacziun da la pressa, cunzunt la basca e la catalana, ad ina provocaziun uschè massiva. Ella n'ha betg be fatg endament ils «inscuters» pauc paschavels dal 16avel tschientaner tranter la soldatesca castigliana ed ils pievels da México e Perú che na l'avevan

tuttina betg clamada, mabain er ils scumonds repetids da duvrar basc, catalan e «galego» en Spagna dapi il 18avel tschientaner, sco era las indumbrablas perditgas da tgi che sut la dictatura da Franco stuaiva sa zuppar per discurren ses agen linguatg. A Wettingen/AG ha ina grupp da Catalans scrit ina brev averta al retg: «Nus, maiestad, enconuschain bain las persecuziuns (...) che bleras administraziuns statals han perpetrà encunter il linguatg catalan suenter 1714 (...). Oz manegiainsa ch'i basegna in dialog avert e senza restricziun davart l'istorgia dals pievels da Spagna per promover l'armonia tranter els. Nus eschan gia vegls ed avain patì, en nossa infanzia e giuventetgna, experiencias diras dal genocidi cultural encunter noss pievel (...) avant l'entschatta da la democrazia e da voss temp d'uffizi» (3). 1714 è stà l'onn da naschienscha da la Spagna unitara cun preponderanza castigliana.

Il pievel basc respunda

Ils auturs dal pled d'Alcalá de Henares han survegnì ina resposta clera ils 13 da matg, cur ch'il pievel da l'Euzcadi (2,1 milliuns olmas), la regiun basca en Spagna, ha elegì ses parlament. La PP e sia aliada provisoria en l'Euscadi, la Partida socialista (PS), speravan da cuntanscher ensemèn la maiortad assoluta e furmar la regenza basca. En lur program stava l'empermischun da franar la promoziun dal basc, il linguatg il pli vegl da l'Europa. Dentant faschevan ellas il quint senza l'ustier, pia il pievel. Lez ha dà a la PP e PS ensemèn be tuttina blers sezs sco en il parlament anteriur. Guadagnà sezs (33 empè da 29) perencunter han las duas partidas moderadas bascas manadas da Juan José Ibarretxe, il president d'enfin ussa, il qual ha gia fatg bler per promover il linguatg. Uschia è l'rinforzà per far progredir l'Euzcadi en ina situaziun greva tranter dus naziunalissem, quel dals terrorists che mazzan e quel (spagnol) da la PP e PS che spretschan. La proclamaziun dal «Día de la Hispanidad» ha mussà, ed il pled d'Alcalá de Henares ha confirmà, ch'ins vegn anc a duvrar temp e perseveranza per cuntanscher ina vaira convivenza tranter il spagnol, linguatg mundial, e tschantschas pli veglias che vulan era viver.

1) Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Ediziun da giaglioffa. Londra (Touchstone Books, ISBN 0-684-81987-2) 1998, p. 205

2) «Ihr Buch des Jahres», en: *Schweizer Monatshefte*, december 2000, 8006 Turitg (Vogelsangstraße 52, fax 01 363 70 05, posta electronica schweizermonatshefte@swissonline.ch) p. 70

3) Text en il bulletin «Ginesta», nr. 21, zercladur 2001. Adressa: Casa Nostra de Baden-Wettingen, Postfach 42, 5430 Wettingen 1